

ФОРМИ ВИХОВАННЯ В СТАРШОКЛАСНИКІВ ГОТОВНОСТІ ДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ

У статті проаналізовано сутність і зміст понять “форма”, “форма виховання”, “організаційна форма”, “форма військово-патріотичного виховання”. Розкрито основні форми і методи, їх сучасні класифікації й умови підвищення ефективності військово-патріотичної діяльності з формування в старшокласників готовності до захисту Вітчизни складних сучасних умовах.

Ключові слова: форма, готовність, військово-патріотична діяльність, предмет “Захист Вітчизни”, викладач, організаційна форма, військова служба, старшокласник, загальноосвітня школа, організаційна форма, виховна робота.

Вивчення й аналіз літератури [1; 2; 3; 4; 6] засвідчує, що поняття “форма” походить від латинського forma – зовнішній вигляд, зовнішнє окреслення. Тобто “форма виховання” є широким і містким поняттям, яке вживається в загальноосвітніх навчальних закладах для визначення змісту реального виховного процесу, пов’язаного з організацією виховної діяльності під час навчання й позакласної роботи. Цим терміном часто називають способи організації виховного процесу, що відображають внутрішній зв’язок різних його компонентів. Ним також характеризують відносини, стосунки і взаємодію вихователів і учнів. У літературі й на практиці нерідко використовується поняття «організаційна форма виховання», яке відображає організацію реального виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах. Під поняттям “форма військово-патріотичного виховання” розуміється організація виховного процесу, колективної й індивідуальної діяльності вчителя, вихователя, викладача предмета “Захист Вітчизни” і допризовників,

Особистість у просторі виховних інновацій

спрямована на досягнення тієї чи іншої мети військово-патріотичної підготовленості з формування в учнів готовності до захисту Вітчизни.

Усі названі організаційні форми військово-патріотичної підготовленості з формування в старшокласників готовності до захисту Вітчизни насамперед визначаються складом учасників; місцем і часом проведення виховного заходу

загальноосвітньому навчальному закладі; змістом виховної роботи; характером виховної діяльності вихованців і послідовністю їхніх дій; способами і типами стосунків у виховному колективі тощо. Як бачимо, у визначенні поняття “форма” основна увага акцентується на організації виховної діяльності, але не вказується як і яким способом діятиме вчитель, вихователь, викладач предмета “Захист Вітчизни” й учні старших класів з тим, щоб досягти поставленої мети. Вирішувати цю функцію мають викладачі предмета “Захист Вітчизни” методами військово-патріотичної підготовленості з формування в учнів допризовного віку готовності до захисту Вітчизни. Означена особливість принципово відрізняє методи від форм. У практичній роботі організаційні форми виховання реалізуються через виховні методи та прийоми, які в кінцевому підсумку забезпечують успіх військово-патріотичної підготовленості формування в учнів допризовного віку готовності до захисту Вітчизни.

процесі військово-патріотичної роботи організаційні форми перебувають у безпосередньому зв'язку з процесом та методами військово-патріотичної підготовленості з формування в допризовної молоді готовності до захисту Вітчизни, маючи з ними спільну суттєву ознаку. Це, насамперед, певним чином організована взаємодія між вихователем, викладачем предмета “Захист Вітчизни” й учнями старших класів, яка формується в колективі в процесі організації і проведення виховної діяльності. Залежно від того, як сформувалися ці відносини, яку позицію займає вихователь, викладач предмета “Захист Вітчизни” і старшокласники, процес військово-патріотичної підготовленості набирає тієї чи іншої організаційної форми. Ця форма характеризує способи керівництва і підлеглості, розстановку виховних сил, планування й організацію виховної діяльності, облік та оцінку її результатів.

Особистість у просторі виховних інновацій

Аналіз відмінності організаційних форм військово-патріотичної підготовленості щодо методів формування готовності до захисту Вітчизни, показує, що в педагогічному процесі вони рухливі й динамічні, а тому розмежування їх на практиці певною мірою є умовним. У практичній роботі часто форми і методи не тільки органічно взаємопроникають одне в одне, а й залежно від конкретних педагогічних умов їх функціонування можуть суттєво змінюватися. В одних випадках форми трансформуються в методи військово-патріотичного виховання, а в інших – виступають у вигляді організаційних форм формування готовності до захисту Вітчизни. До того ж у практичній військово-патріотичній роботі межі між формами, методами та засобами виховання також можуть стиратися, а з часом вони ототожнюються або трактуються і розуміються досить широко. За цих умов їх неможливо ані протиставити, ані ізолювати одне від одного. Перебуваючи в діалектичній єдності, всі форми, методи й засоби військово-патріотичної підготовленості з формування в учнів старших класів готовності до захисту Вітчизни тісно взаємопов'язані й взаємозалежні. Вони спрямовані на вирішення єдиного, вельми складного й багатогранного завдання – військово-патріотичного виховання і підготовки допризовної молоді до майбутньої військової служби в Збройних Силах України.

Організаційні форми завжди відповідають змісту й меті військово-патріотичної підготовленості з формування в учнів старших класів готовності до захисту Вітчизни, наділені відносною стійкістю і самостійністю, мають свою структуру, яка передбачає складний комплекс взаємодії учителя, вихователя, викладача предмета “Захист Вітчизни” і старшокласників. Зміни у змісті військово-патріотичної підготовленості з формування готовності до захисту Вітчизни звичайно зумовлюють перебудову старих і виникнення нових форм, які відповідають цьому змісту. Водночас, перебуваючи в діалектичній єдності зі змістом і залежачи від нього, форми військово-патріотичної діяльності з формування в учнів старших класів готовності до захисту Вітчизни активно впливають на зміст. Вони можуть сприяти прискоренню змісту або серйозно

Особистість у просторі виховних інновацій

гальмувати його становлення. Все залежить від того, чи відповідають форми даному змісту чи знаходяться з ним у протиріччі, відстаючи або випереджаючи його. Недорозвиненість і недостатня тривалість організаційних форм військово-патріотичної діяльності з формування в учнів допризовного віку готовності до захисту Вітчизни не дають змоги розвиватися змісту, викликаючи його застій, ведуть до розтрати сил учителів, вихователів, викладачів предмета “Захист Вітчизни” і старшокласників, до розриву слова з ділом. Новий зміст може і повинен викликати до життя нові й підпорядкувати старі форми, надаючи їм сучасних рис і динамічнішого характеру.

Багатий зміст військово-патріотичної підготовленості з формування в учнів допризовного віку готовності до захисту Вітчизни і розмаїтість підходів до вирішення їх завдань вимагають різноманітності, гнучкості та педагогічної виразності організаційних форм. Недооцінка розвитку форм, їх одноманітність

виховній роботі загальноосвітнього навчального закладу, вчителя, вихователя, викладача предмета “Захист Вітчизни” спричиняють в учнів допризовного віку нудьгу, завдають істотної шкоди всьому процесу військово-патріотичної підготовленості з формування готовності до захисту Вітчизни, знижують силу впливу їх змісту на свідомість, почуття та переконання учнів допризовного віку. Щоб цього не сталося, вчителям, вихователям, викладачам предмета “Захист Вітчизни” й учням допризовного віку не треба повністю покладатися на якісь усталені організаційні форми військово-патріотичної підготовленості з формування готовності до захисту Вітчизни, хоч вони й приносили раніше високі виховні результати. Жодна з форм не може вважатися універсальною, придатною для всіх життєвих випадків і обставин. Досвід засвідчує, що недоцільно також до різних подій шкільного життя щоразу вигадувати нові форми військово-патріотичної підготовленості з формування готовності до захисту Вітчизни, вважаючи, що вони сприятимуть вихованню учнів допризовного віку самі по собі. Тут слід виходити з того, що кожна загальноосвітня школа, кожен позашкільний виховний заклад мусять мати свою науково обґрунтовану й перевірену в практичній роботі систему військово-

Особистість у просторі виховних інновацій

патріотичної підготовленості з формування в учнів допризовного віку готовності до захисту Вітчизни та вміння застосовувати її у формуванні всебічно розвиненої особистості майбутнього захисника Української держави.

Аналіз практики військово-патріотичної діяльності засвідчує, що сучасні завдання з формування в учнів старших класів готовності до захисту Вітчизни набагато легше вирішувати за допомогою певної системи організаційних форм, об'єднаних у класифікації за загальними суттєвими ознаками. Ними можуть бути способи організації впливу на свідомість і поведінку старшокласників; способи впливу на емоції і почуття учнів старших класів; способи охоплення старшокласників виховними заходами; способи організації практичної діяльності старшокласників у формуванні готовності до захисту Вітчизни; способи організації виховної роботи залежно від методів формування в учнів готовності до захисту Вітчизни; специфічність стосунків, взаємозв'язку і взаємодії вихователя, учителя і викладача предмета “Захист Вітчизни” й учнів старших класів; характер виховної діяльності й послідовності впливу на учнівську молодь; способи керівництва старшокласниками з боку вихователя, вчителя і викладача предмета “Захист Вітчизни”; характер виховної діяльності послідовності впливу на учнів старших класів; способи організації спільної діяльності вихователів, учителів, викладачів предмета “Захист Вітчизни” й старшокласників; стиль діяльності й особливості методики проведення виховних заходів; особливості структури спілкування вихователів, учителів, викладачів предмета “Захист Вітчизни” й учнів старших класів тощо. Кожна з наведених суттєвих ознак є основою визначення форм організації, проведення й формування у старшокласників готовності до захисту Вітчизни, що дає можливість відрізняти одну класифікацію від другої, розрізняти їх серед різних педагогічних структур і явищ.

Визначена система організаційних форм готовності старшокласників до захисту Вітчизни, об'єднаних у певні класифікації, дозволяє зафіксувати закономірні зв'язки між групами, правильно зорієнтувати вихователя, вчителя, викладача предмета “Захист Вітчизни” з огляду на різноманітність

Особистість у просторі виховних інновацій

педагогічних підходів до формування в старшокласників готовності до захисту Вітчизни, сприяє глибшому проникненню в їхню педагогічну сутність, одержанню досить повних знань про призначення, зміст і структуру організаційних форм. Знаючи сучасну класифікацію вихователів, учитель, викладач предмета “Захист Вітчизни” має більшу можливість успішно проводити виховну роботу, що сприятиме досягненню високих результатів у військово-патріотичній діяльності й формуванні в старшокласників готовності до захисту Вітчизни. До того ж знання сучасних класифікацій дозволяє визначити перспективи розвитку форм організації виховної діяльності, прогнозувати трансформацію їх у ефективні способи впливу на свідомість, поведінку і вчинки старшокласників з метою формування в них готовності до захисту Вітчизни й підготовки їх до майбутньої військової служби в складних сучасних умовах.

Література

1. Військово-патріотичне виховання в школі: методичний лист / Укладач Ф. Новосельський. – К.: Рад. школа, 1967. – 52 с.
Військово-патріотичне виховання учнів у позакласній роботі: посіб. / укладач.
М. Д. Зубалій, В. В. Івашковський, О. І. Остапенко, М. В. Тимчик, Б. Б. Шаповалов,
М. Діхтяренко, І. П. Білоцерківець. – К.: Паливода А. В., 2016. – 225 с.
Зубалій М. Д. Форми військово-патріотичного виховання допризовної молоді / М. Д. Зубалій. – К., 2010. – 271 с.
Остапенко О. І. Концептуальні засади реформування військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді України / О. І. Остапенко, М. Д. Зубалій, Б. Б. Шаповалов // Фізичне виховання в рідній школі. – 2016. – № 6. – С. 33–35.
Остапенко О. І. Формування готовності старшокласників до військової служби в контексті положень “Нової української школи” / О. І. Остапенко, М. В. Тимчик // Фізичне виховання в рідній школі. – 2017. – № 6. – С. 36–40.
Тимчик М.В. Форми і методи патріотичного виховання старших підлітків у процесі спортивно-ігрової діяльності / М.В. Тимчик // Обрії. Науково-педагогічний журнал. – 2013. – №2(37). – С. 48–51.